

Европейски съюз

Европейски социален фонд

BG051PO001-4.1.04

**„ ПОДПОМАГАНЕ НА ОБУЧЕНИЕТО НА ДЕЦА И УЧЕНИЦИ
СЪС СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ “**

*Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на Оперативна програма
„Развитие на човешките ресурси”, съфинансирана от Европейския съюз чрез
Европейския социален фонд
„Инвестира във вашето бъдеще”*

***Бенефициент: Българско сдружение за
личностна алтернатива***

***Договор за безвъзмездна финансова помощ
№ BG051PO001-4.1.04-0120***

„Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейския социален фонд. Сдружение „Българско сдружение за личностна алтернатива” носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Главна дирекция „Структурни фондове и международни образователни програми” на МОН.

III. Теории за дефицита, включващи нарушенията в четенето (дислексия)

- 3.1. Общ преглед на теориите за дислексия**
- 3.2. Конекционизъм /Приложение 2/**
- 3.3. Теория за връзката между нарушенията на говоримия и писмения език /Прил. 3/**
- 3.4. Фонологични теории**
- 3.5. Хипотеза за двойния дефицит**
- 3.6. Визуални теории**
 - 3.6.1. Хипотеза за визуалния дефицит**
 - 3.6.2. Теория за темпоралната визуална обработка**

3.1. Общ преглед на теориите за дислексия

Неврологична дисфункция – централна аномалия на развитието на мозъка

Хипотезата за функционално увреждане на общата организация на мозъчната хемисферна доминантност

Генетична хипотеза

- при **88%** от семействата има и други членове с проблеми при четене
- по-често при момчетата, отколкото при момичетата - 4 към 1

Функционални аномалии в перцептивната и познавателна обработка

- връзка между дислексиите и периферните фактори на зрението
- **дефективна функция** на системата за зрителна перцепция
- дислексията с **дефект на цялостната обработка** на информацията чрез сензорната система

3.2. Конекционизъм

Meyer и Felton (1999) /Приложение 2/- 3 главни области:

1.Нарушенията се дължат на по-ниски равнища

- дефицити в фонологичната и/или ортографската обработка
- забавената скорост на четене на думи при дислексиците

2.По- високо равнище при семантичните и фонологични връзки между думите, значенията и идеите

- счупване на връзките със процесора на значенията
- дефицит след завършена перцептивната идентификация

3.Забавеното възпроизвеждане на имена и значения или и на двете

4.Нарушенията в синтактичната обработка - дефицити в прозодиката и ритъма при устно четене

3.3. Теория за връзката между нарушенията на говоримия и писмения език /Приложение 3/

- **ранните нарушения на развитието на говоримия език водят до ограничено развитие на фонологичното осъзнаване и ниска степен на звуко-буквено осъзнаване;**
- **трудностите в усвояването на азбучния принцип и ограничени способности за разпознаване на думи;**
- **нарушения в семантичната и синтактична компетентност, неефективно разпознаване на думи, слабости при възприемането на прочетеното и трудности при възпроизвеждане на сложен текст.**
- **персистиращите ограничения в говоримия език предизвикват напредване на нарушенията по четене и писане.**

3.4. Фонологични теории

Обща рамка на „хипотезите за фонологичния дефицит“

- 1/ в разбирането на звуковата структура на говоримия език**
- 2/ в поддържането на фонологичната информация в кратковременната памет – трудности, които водят до проблеми в четенето и ортографията**

Два подхода за идентифициране на ролята на дефицита във фонологичното осъзнаване:

- предикторната сила на фонологичното осъзнаване във връзка с четенето и ортографията.**
- нарушенията във фонологичното осъзнаване са изцяло отговорни за проявите на дислексия при децата.**

Фонологично осъзнаване

Фонологичното осъзнаване е разбирането, че устната реч може да бъде разделена на съставни части, които да бъдат манипулирани.

В исторически план, терминът „фонологично осъзнаване“ започва да се появява в края на 1970 и началото на 1980-те години.

Разбирането на звуковата структура на езика е силен индикатор за успех в усвояването на четенето.

Фонологично осъзнаване

- **фонологичното осъзнаване е най-добрия критерий за придобиването на ранното четене, по-добър от IQ, речниковия фонд, или слуховата разбиране (Stanovich, 1988)**
- **бавна скорост на четене, правописните грешки, грешки в четенето и писането на функционалните думи са причинени от лоши фонологични умения (Aaron & Joshi, 1992)**
- **(fMRI) -дисфункция в лявата перисилвиева част на мозъчната кора като основание за фонологичния дефицит**
- **! визуалната система, включена в процеса на четене, не може да бъде обяснена само чрез фонологичната теория**

Фонологичното осъзнаване и писменият език

Интересът към писмената реч се проявява рано при децата, като обогатява речника им с **метаезикови ПОНЯТИЯ**.

Съществува **критичен етап** на развитие, когато фонологичните процеси управляват началното четене.

Ограмотяването в българското училище се осъществява по **звуковия аналитико-синтетичен метод**.

Нашата образователна традиция насочва децата към **звуковите сегменти над всички** останали равнища на фонологичното осъзнаване.

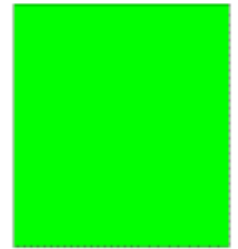
3.5. Хипотеза за двойния дефицит

Double-Deficit Hypothesis - Wolf и Bowers (2000)

- **неврологичните компоненти на нарушеното четене.**
- **основана на изследване, показващо корелация между фонологичното осъзнаване и бързото автоматично назоваване сред дислексични деца.**
 - **три подтипа на деца с дислексия:**
 - 1/ доминиращ фонологичен дефицит с малки прояви на дефицит в скоростта на назоваване;**
 - 2/ повишен дефицит в назоваването и в по-малка степен дефицит във фонологичната осведоменост;**
 - 3/ наличие и на двата дефицита.**

Скорост на назоваване

- **Скоростта на назоваване** представлява комплексна интеграция на много процеси, свързани с познавателната и лингвистичната сфера.
- **Скоростта на назоваване** типично се определя чрез **Тест за бързо автоматично назоваване**.

3.6. Теории за визуалния дефицит

В исторически план:

- **James Hinshelwood**, офталмолог практикуващ в Шотландия, нарича своите пациенти с **нарушения в четенето** хора с “вродена слепота за думи” /congenital word blindness/

Badian (1997) доказва хипотезата за **тройния дефицит**:

- **ортографските фактори**, включващи визуалните умения
- има значителна разлика между групата с дислексия и групата от деца с четене в норма при теста за ортография и Теста на Джордан за визуалното възприятие на ляво-дясна /Jordan Left-Right Reversal test/

3.6.1. Хипотеза за визуалния дефицит - *saccadic-suppression deficit*

- **човешкото око фиксира** за кратко визуални стимули (200 на 300 ms)
- необходими са 10 на 40 ms за **конструиране на зрителна представа** в мозъка преди следващото фиксиране.
- ако това потискане не се постигне, **образите може да се препокрият** (Pollatsek, 1993)
- **стандартизиран инструментариум** - Developmental Eye-Movement test или Visual- Motor Integration test
- **! част от децата с дислексия имат визуални проблеми**, въздействащи на развитието на способността за четене
- **визуално-перцептивен синдром на Майерс – Ирлен** (скотопичен сензитивен синдром)

3.6.2. Теория за темпоралната визуална обработка

Две системи за предаването на информацията от окото към мозъка:

1. **Устойчивата 'parvocellular' система** работи по време на фиксирането
 2. **Временната или 'magnocellular' система**, която работи през каскадите или преместването до следващата фиксация (Clark & Uhry, 1995)
- **краткотрайната 'magnocellular' система оперира бавно** при някои лица с нарушения в четенето в сравнението с добрите четци
 - **! има отношение между бързо автоматично назоваване и уменията за визуално обработване**

Субгрупи на деца с дислексия

Wolf и Bowers (2000) - три подтипа според Хипотезата за ДД

Cirino, Israelian, Morris и Morris (2005)- четири подгрупи при студенти:

1/ първоначален фонологичен дефицит; 2/ първоначален дефицит в бързото назоваване; 3/ с едновременно наличие на двата дефицита; 4/ без нито един от споменатите дефицити.

Morris et al. (1998) - обособят 7 субтипа на деца с нарушения в четенето

- тестови задачи: фонологичното осъзнаване, вербалната и невербалната кратковременна памет, бързото назоваване, речниковия фонд, говорната продукция, зрително-пространствено и зрително внимание.

**IV. Съвременни класификатори,
включващи дислексия –
диагностични маркери**

4. 1. МКБ- 10

4.2. DSM – IV

4.3. Международна класификация на функциониране, инвалидност и здраве за деца и младежи (ICF-CY) /Приложение 4/

Международна класификация на болестите - X

F81.0	Специфично разстройство на четенето
F81.1	Специфично разстройство на правописа
F81.2	Специфично разстройство на аритметичните умения
F81.3	Смесено разстройство на училищните умения
F81.8	Други разстройства в развитието на училищните умения
F81.9	Разстройство в развитието на училищните умения, неуточнено

МКБ X – Диагностичен и статистически справочник IV

F81.0

Reading Disorder (315.00) Разстройство на четенето

F81.2

Mathematics Disorder (315.1) Разстройство на математическите способности

F81.8

Disorder of Written Expression (315.2) - Разстройство на писменото изразяване

F81.9

Learning Disorder NOS (315.9) Разстройство на ученето, неуточнено

Европейски съюз

BG051PO001-4.1.04

**„ ПОДПОМАГАНЕ НА ОБУЧЕНИЕТО НА ДЕЦА И УЧЕНИЦИ
СЪС СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ “**

*Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на Оперативна програма
„Развитие на човешките ресурси”, съфинансирана от Европейския съюз чрез
Европейския социален фонд
„Инвестира във вашето бъдеще”*

Европейски социален фонд

Проект „Заедно на училище”

**Схема за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ: BG051PO001-4.1.04
„Подпомагане на обучението на деца и ученици със специални образователни
потребности”**

БЛАГОДАРЯ ЗА ВНИМАНИЕТО

„Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейския социален фонд. Сдружение „Българско сдружение за личностна алтернатива” носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или Главна дирекция „Структурни фондове и международни образователни програми” на МОН.